

DOBROGEA JUNĂ

DOBROGEA A DOBROGENILOR

Director: CONSTANTIN N. SARRY

ABONAMENTE:
Pe un an 40 Lei — Pe 6 luni 20 Lei
Anunțuri și Reclame după învoială

ORGAN NAȚIONAL-DOBROGEAN

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
BUCUREȘTI. — STR. PĂTRAȘCU-VODĂ, No. 4
Manuscrisele nu se înapoiază

ROLUL FRĂȚILOR VÂRNAV

IN

RENAȘTEREA ROMÂNEASCĂ

Comunicare făcută la ACADEMIA ROMÂNĂ în ședința din Iulie 1919
de profesorul N. IORGA

La 1845 dr. C. Vârnăvești începea, la Iași, cu speranțe mari, cari nu s'au putut îndeplini, publicarea celei dintâi foi pentru igiena și economia rurală a „poporului românesc” — a *Intregului „popor românesc”*; „Povățuitorul sănătății și a economiei”.

Să vedem întâiu din ce mediu familiar era inovatorul. Familia Vârnăveștilor (numele vine dela Varnav, Barnab) se deosebește printr'aceia că, fără ca vre-un membru al ei să se fi ridicat la însemnătatea politică și socială a boieriei mari, de Divan, ea a fost necostenit amestecată, nu numai în viața culturală, dar, câte odată, și în ultimile timpuri ale vechiului regim foarte mult, în toate mișcările cu un caracter național.

Vârnăvești, cari aparțin poate altui neam, apar prin sate moldovenești încă din secolul al XVII-lea (un Dumitrașco la 1651). După un stolnic Toader, pela 1680, un Constantin se întâmpină apoi după 1700. Un Nicolae Jitnicerul, un Dumitrache Logofătul, un Miron trăiau pe la 1750—60.

În a doua jumătate a veacului câte un Vârnăv se amestecă în opera de traduceri care a făcut așa de mult pentru începuturile noii noastre culturi în sens occidental.

Un alt Constantin Vârnăv era la 1767—94 fost Medelnicer. Ținea pe fiica Jitnicerului Ioan Iamandi. Cunosător de grecește, apoi Ban, el prefăce din această limbă opera lui Francesco Lorezano, *Scherzi di fantasia*, pe cari, după dorința lui Veniamin Costachi, pe atunci simplu eclesiarh al Mitropoliei, o copiază pișarul de acolo în 1788. S'a păstrat manuscriptul lui Hudici, intitulat „Zăbava Fantasier”.

Pe când un Iordachi Vârnăv se așeza la Liteni, în ținutul Sucevei, unde-l aflăm la 1791, ca al doilea Postelnic, urmat acolo de Banul Ienachi (testamentul lui e din 1825), un Toader Vârnăv avea pământuri în județele Dorohoiu și Hârlău. El a trebuit să fie rudă de aproape cu traducătorul Constantin, care se întâmpină și ca martur în documente scrise la Botoșani. Gheorghe, fiul lui Nicolae Vârnăv, Jitnicerul, copia, la 1780, un manuscript de traducere a cugetărilor lui Oxenstierna.

Vasile Vârnăv, care-și avea curțile la Plopeni, în județul Dorohoiu, moșie cantacuzinească, și-a închinat însă viața întreagă lucrărilor literare. El traduce din grecește *Intâmplările Cantacuzinștilor și Brâncovenilor* de Dimitrie Cantemir, copiază un *Eroticrit*, două versiuni din „Carol al XII-lea” al lui Voltaire și dintr'o *Istorie Universală*, preluând și o *Aritmetică*, o *astronomie* și o *geometrie*, toate din limba franceză. „*Descripția Moldovei*” a lui Cantemir ar fi prefăcut-o din limba germană. Nu lipsește în sfârșit nici grija pentru trecutul țării, căci a preseris un *letopisesc* până la 1774. Din biblioteca lui am căpătat un *Dictionar istoric francez dela 1769*, „*Nouveau Dictionnaire historique-portatif*”, pe care iscălește „Vârnăv Spăt(ar)”.

Vasile Vârnăv a trăit până la 1824, dar la 1816 un Scarlat Vârnăv copia o sumă de lucrări mărunte, cu caracter popular, adăugând și o încercare de a scrie românește cu litere latine. El lucra astfel și în 1830.

După acești patru Vârnăvești cari sau îndeletnicit cu scrisul trebuie să adăugim pe Theodor, care, plecând de mic din Iași, unde tatăl său nu mai trăia, a trecut, întâiu supt îngrijirea unor rude de aproape ale mamei sale, din familia Leonard, în Basarabia, apoi în seama unui negustor Lada, în București, pentru ca, întorcându-se în părțile de peste Prut, să ajungă acolo proprietar de moșie și om cu oarecare influență. În această față a vieții sale, spre bătrânețe, încoțându-se și în versuri cu alții din părțile acelea, el a redactat povestea, care și acum se citește cu deosebită plăcere, a vieții lui tulburate, pe care în sfârșit, după atâtea ispite și umilinți, soarta prielnică o scoase la liman.

Unul din cei dela Botoșani ajunse a juca un rol politic la 1821, și împrejurările care-l scoaseră la lumină merită a fi, și propriul lor interes, scoase puțințel la lumină.

Iată ce scrie în această privință Manolachi Drăghici, care avea și informația tatălui său, amestecat în toate aceste vicisitudini, lordache Vornicul.

„Întâinzându-se atacat boierii din Țara-de-sus prin Vornicul Teodor Baly că Turcii era să vie în principate ca să bată pe Greci, s'au întâlnit și ei la hotar cu cel din Cernuți ce fugise mai înainte și, unindu-se cu Hatmanul Răducanul Roșet, Visarnicul Alecu Baly a. a., au pus la cale să ridice satele și să pornească asupra Grecilor cu războiu, pînă-în între două focuri, până vor curăți țara. Căre întâiului urmau foarte tainic într'un cântu a Zvoriștei, de pe hotar. S'au făcut lucrul acesta, deci,

SCARLAT VÂRNAV

fără să simtă corifeii Grecilor cât de puțin, pentru că ei se dedase la beții și desfrânări neconținute. Pornindu-se genii partidei moldovene, cari era Căminarul Ștefanachi Gherghel și Păharnicul Gavril Istrati, dela Zvoriște, au început a ridica pușcași și locuitorii cu arme, propășind tot pe malul Siretului în jos, până s'au strâns ca la 900 de oameni, supt steagurile ce fluturau pe lănci, și făcute din bucăți de materie roșie, semn de războiu și de moarte.

„În acea vreme la Botoșani se găsea ispravnic, rânduit de Penededea, Stolnicul Grigore Riza, cu doi comandiri a Eteristiilor, căpitanul Balașul și (altul) căpitanul Spiru, având cu dâșii ca o sută de mavrofori cu Arnăuși, pentru paza orașului. Înștiințându-se deci Botoșănenii de apropierea lui Gherghel și a lui Istrati cu atâtea popor, s'au înarmat și neguțitorii, cu oamenii boierești de prin ogrăzi, și, mergând la ispravnicie, au luat administrația din mâna Rizului, izgonindu-l din târg și rândulind *ocărmașilor pe Vârnăv*. Apoi au pus orașul în apărare despre Greci, întărindu-l cu străji la toate drumurile, fiindcă volintirii de acolo, cum au simțit turburarea ce se făcuse în târg noaptea, până a nu răsări soarele a doua zi, au perit din oraș, apucând drumuri părăsite în jos, și nu s'au oprit până la Tușora, înconjurând punctul Sculenii, pe unde nu putea trece în aceia parte, din pricina străjilor lui Penededea, ce pedepsea aspru pe oricare din Greci voia să treacă în Basarabia, vrând ca să stea față la războiul ce era să arzeze între dâșii cu Turcii.

„Ajungând, în sfârșit, boierii cu urdia lor de săteni către moșia Stăncuștii, au tăbărit în păcuri pe culmile predominantă șesului Siretului, și acolo au rămas vre-o trei zile, așteptând hrană și povățuiri de mers înainte, din Botoșani, unde era străjii boierii din toate satele. Dar, neprimind nici-o înlesnire dela dâșii până în sfârșit, pentru că în notămerirea lor au schimbat

planul, de a nu ataca, spre a nu veni în conflict mai greu, oamenii s'au împrăștiat la casele lor, hâmesiiți de foame, fără să facă vre-un progres altul decât slobozirea Botoșanilor, precum s'au zis mai înainte, și împrăștierea Grecilor din Țara-de-sus”.

Se pare că, în timpul când se credea că mișcarea eteristă, ai cărei șefi veneau de peste Prut, este pusă la cale de Ruși, Austriecii lui Metternich, doritori de a păstra pacea în Orient, spre folosul Turcilor, intrară în legături cu boierii mari refugiați în Bucovina pentru a încerca o contra-revoluție. Cu mijloacele puse la îndemână de dâșii se organizează trupa de „pușcași” de pe moșii și de alți țărani cari pleacă dela Svorăște, moșia Moruzeștilor, supt steagurile roșii ale revoluției celeilalte, moldovenești, opusă, ca și a lui Tudor în părțile Otului, revoluției grecești. Se pun pe fugă cei doi șefi militari, așezați de Ipsilante în Botoșani, și orașul întreg, cu negustorii cu boierii, participă la această acțiune cu caracter *lămurit și exclusiv național*. Să nu uităm că Botoșanii făcuseră o răscoală la sfârșitul veacului al XVIII-lea — o planșă cu inscripția franceză, din care un exemplar e păstrat la Academia Română, o pomenește — și că orașul căpătase, de curând, printr'un privilegiu special domnesc, dreptul de a se cărmui aproape autonom.

Vârnăv cel care ajunge căpetenia revoluționară în Botoșanii curății de eteriști pare a fi Petrachi, pomonit în documente contemporane. Nu e fără folos să se observe că familia, prin așezarea ei lângă hotar, avea legături cu Bucovina, și fiul Postelnicului Ioan, Iorgu Vârnăv Liteanu ctitorul dela mănăstirea Vorona, se intitula Gheorghe von Vârnăv, bucurându-se astfel de noblețea austriacă.

Când însă revoluția greacă fu desaprobată de Rusia, nu mai era niciun motiv ca acțiunea militară a lui Gherghel și Istrati să continue. Ea se oprî astfel la Botoșani, unde am văzut că se adunaseră boierii din toată Țara-de-sus pentru a pune la cale oprirea jafulurilor și altor excese ale străinilor.

Doctorul Constantin (n. 21 August 1806, la Hilișău) și călugărul Sofronie Vârnăv nu sînt însă fiii lui Petrachi, adversarul din 1821 al Grecilor și unul din autorii tentativei de mișcare națională, ci ai lui Vasile, căci cel de-al doilea iscălia la Paris, în 1846, „Sk. V. Vârnăv”.

Sofronie (n. 1810) a fost unul dintre cei mai călduroși apărători ai ideii Unirii. Fratele lui, Constantin, avea același ideal și i se închina cu același nemărginit devotament. Și unul și altul fuseseră trimiși la studii în străinătate: Constantin la Pasta — cum vom vedea mai departe —, iar Sofronie, — ca mirean: Scarlat —, la Paris, unde se afla la 1846-8.

Acestuia i se datorește, în rândul întâiu, ideea societății studențești pentru înfrățirea tinerilor din amândouă Principatele. În vederea viitorului comun care aștepta țările lor, societate supt patronajul lui Lamartine, care sprijini la învățătură tineri fără mijloace și alcătui o bibliotecă a tuturor Românilor, îndreptând pentru îmbogățirea ei un apel către toate bunăvoînțele, care ni s'a păstrat.

Viitorul monah era și president și casier.

În broșura sa, publicată la Paris, cu o bizară ortografie personală, studentul român, de sentimente democratice, care, de și fiu de boier și proprietar, iscălește apăsător, cu o mândrie de *paysan du Danube*, «birnic», arată că, mai presus de orice, a avut în vedere, — față de ruperea legăturilor acestei tinerimi înstrăinate cu țara ei de naștere, față de umbrirea tot mai adâncă a caracterului național și de fetişismul neinteligent pentru o civilizație superioară, a cărei putere, după socotința lor copilărească, ar fi stat numai în pronunțarea corectă a unei frumoase limbi, răspândită în toată lumea, — păstrarea tuturor amintirilor, lămurirea în toate lucrurile prezente a celor de acasă și participarea deplină, intimă, la conștiința lor luptătoare. „Cât ni este de trebuință un asemenea lucru (Biblioteca), numai noi putem a-l simți mai bine, noi cari venim să creștem aici pentru ca să ne înlocuim pe urmă în țară, să aducem mângâiere bătrânilor noștri, cari, presimțind oarecum noua epocă în care au intrat țările noastre, nu crută nimic spre a ne face vrednici de dânsa. Pentru noi nu este numai mângâierea aceasta singură care trebuie să ne facă a căuta să ducem în țară ceva mai mult, ceva mai slănit decât atâtea: este datorita pe care trebuie să o împlinim către pământul pe care părinții noștri l-au scăpat până la noi preste atâtea învățuri fatale”.

„Căci, toate străduințele tineretii noastre lesne pot rămânea

